

szórendű, zamatos szófűzésű, enyhén biharias ízű magyarsággal. Újabban nálunk a tündérvilág társadalma is egyre jobban rákapott a pesti argot-ra. Ezen épüljenek gyermekeink? A mese hangja szinte egy életen át a fülünkben ragad: óvjuk, becsüljük meg tisztaságát.

Jaschik Álmos szubtilis művészete szerencsésen simul egybe a Ritoók Emmáéval. Kivált a könyvtábla pompás távlatú dísze ébresztgeti bennünk erősen a csodákban gazdag gyermekkor honvágyát. *Rédey Tivadar.*

Lanátor Pogány Ferenc: Modern csaták. (Budapest, a Vajda János-Társaság kiadása. 48 oldal.) Valami szomorú ellenmondás jellemzi ezt a versfüzetet. Költője az egyedüllét emberének érzi magát. Próza- és szabadversei (egyéb formája nincs) a vakmerőséget, az igazság vakmerését hirdetik. *Igaz lelki élet:* ez a szerző programja. Külső és belső csatái, a *modern csaták*, ennek a programnak jegyében tükröződnek.

Címverse, *Modern csaták*, genézisét adja Lanátor Pogány lelki fejlődésének. 41 versszak, kemény, eleinte imponáló, de végül a terjengősség unalmát érintő sorai egy cél felé rohamoznak:

Minden bilincs
gyűlöletes nekem, minden polgári
rendet megvetek, minden kötelességet
megtagadok és egy rendbontó
akarat
minden fegyvereit magam elé
szögezem!»

Ne gondoljunk itt holmi «delforgató törekvésre», «rendbontásra». Lanátor Pogány (amennyire ebből a verskötetéből megállapítottam) nem agitátora reális osztálytörekvéseknek. Lanátor Pogány annyira fanatikusa az individuumnak (ez pedig igazán nem kollek-

tív-csemege), hogy ezért minden lázadásra kész. Írása: tótágasa a bolsevizmusnak.

Sturm und Drang-egyéniség Lanátor Pogány. 1930-ban ez a Sturm und Drang-szabadság kissé anachronisztikusan és naivul hat. De épen ez a naivság kölcsönöz elhithető erőit költeményeinek.

Ismétlem: valami szomorú ellenmondás ül ezeken a verseken. A költő legszélsőbb határig önmagát akarja megragadni:

« — — — S ha bolygók zuhannak egybe
s ha százak pusztulnak is el:
a napok dúlása között,
évezredek csődje fölött: én egy akarok
maradni!»

S mi lesz ebből a herosztratoszi akaratból?

Versék, melyeknek íze bizonytalanul revelál egyéniséget.

A kritika: analógiák sorozata. Ennél a költőnél Szabó Lőrinc szabadverseire gondoltam, elsősorban «*A Sátán műremekei*» dialektikájára. Csakhogy Szabó Lőrinc konkrétabb, plasztikusabb, az ő soraiban líraiban (ha nem is egészen líraian) leng a múzsák tánca. Lanátor Pogány egy elsötétült, elabsztrahálódott (bár — sajnos — a mostani Szabó Lőrinc is eléggé absztrakt), elkomorodott Szabó Lőrinc.

Sturm und Drang-egyéniség Lanátor Pogány, szabadságesszméinek tartalmát tekintve. Azonban kifejezéseiben erősen tartja a féket, szabadvers-mondatainak szabatos tételezése, képeinek evidenciája és ökonómiája, bizonyos klasszikus kimértség, gesztusainak acéli suhanása: ezek mind versszervező erőről tanuskodnak.

A versszervező erő — amint ezt sok lehangoló tapasztalat mutatta már — még nem líra.

A kritikusknak nem csupán megállapítás a köteleessége, hanem útmutatás is. Bárcsak Lanátor Pogány keresztül tudna vergődni nem az absztrakt téma-

körön — bár ez sem ártana — hanem a témakör absztrakcióján.

Ez az absztrakció rákja a művészeknek. Hiába fordul száz és száz a világ tarka egyetemessége felé, hiába próféta-skodik a szépen szavaló lírikus, hogy őbenne zuhog az egész jóságos univerzum: az absztrakció kegyetlenül kivégzi mindegyiket. Kötetek megjelennek, dicsértetnek és eltűnnek.

Lanátor Pogány szabadversein túlságosan érzik a szabadvers-íz, a kifejezések kategóriái elnyomják, lírai akaratot szuggerál, de nem lírát.

Bárcsak találna önmagára akaratlanul, nem feltett szándékkal. Szándék-talan Én, tulajdonba kapott egyetemesség: ez a művészet legnagyobb öröme.

(Debrecen.)

Gulyás Pál.

Szendrey Julia. (Ismeretlen naplója, levelei és halálos ágyán tett vallomása. Bethlen Margit grófnő előszavával. Közzétették és feldolgozták dr. Mikes Lajos és Dernői Kocsis László. Genius-kiadás 1930.)

Kétségtelen, hogy ez a díszmű az utóbbi évtizedek irodalmának egyik legjelentősebb és legérdekesebb műve. Jelentős, mert gyökerében megváltoztatja a Szendrey Juliáról eddig vallott közfelfogást s elégtételt ad Petőfi feleségének, ki, mikor a viszonyok és kényszerű személyes körülmények hatása alatt levette fejéről az özvegyi fátyolt, csak azért tette ezt — mint Bethlen Margit mondja —, hogy a maga lelkét burkolja bele.

Szinte kár, hogy e tárgyához mindenképpen méltó díszmű nem jelent meg egyszerűbb, olesóbb, mindenkítől hozzáférhetőbb kiadásban, hogy minél előbb elérjen mindenkihez, akinek Szendrey Juliáról, hogy úgy mondjam, «megvolt a véleménye». Örömmel és magunkbaszállással, sőt elhamarkodott ítéletünk miatt némi bűnbánattal kell beismernünk tévedésünket s Ferenczy Zoltántól kezdve

Herczeg Ferencig mindenkinek vezetnie kell. Ferenczy Zoltán már nem korigálhatja a Petőfi-életrajz idevonatkozó részét, de Herczeg Ferenc, aki mindig inkább védője, mint vádlója volt Petőfinének, bizonyára talál időt, kedvet és alkalmat hozzá, hogy méltányosabb képet rajzoljon Szendrey Juliáról, igazabb lélektani rajzzal s alaposabb korrajzzal. Ebben valószínűleg nem hivatja meg Juliát 1849—50 telén az orosz tisztek álarcos báljára Kolozsvárt, annál inkább nem, mert az oroszok már augusztus 20-án kitakarodtak Kolozsvárról s októberben egyetlen orosz katona sem volt Magyarországon. Az efféle *mese*, mint Mikes Lajos véli, újabb legendaforrása lehet Júlia emlékével szemben. «Petőfi Juliskája a muszka bálban mulatozott Kolozsvárt férje gyilkosaival 1849 telén, — ez az a legenda, melynek megszületését Herczeg darabjára kellene majd visszavezetnünk, pedig ennek a megtörténtét egyetlen pozitív adat sem bizonyítja.»

De sok egyéb legendát, mendedmondát és pletykát megsemmisítenek azok az adatok, melyeket e könyv meggyőzően sorakoztat fel. A tény az — s ezt a fölfedezett naplók, levelek, jegyzetek stb. kétségtelenné teszik —, hogy Júlia az osztrák hatóságok kegyetlen üldözése miatt volt kénytelen férjhez menni Horvát Árpád egyetemi tanárhoz, aki úgyszólván azzal az egyetlen jótulajdonosságával nyerte meg rokonszenvét, hogy Petőfi nagyságáról és költészetének halhatatlanságáról a legszebben tudott neki beszélni. Férjhez ment hozzá azért is, mert Horvát megfogadta, hogy Petőfi Zoltánnak gondos és szerető nevelője lesz. Juliának nemcsak az a tragédiája, hogy Petőfit vesztette el, akinek emlékéét új házasága folyamán sem szűnt meg ápolni (naplói, levelei valóban egy Petőfiéhez hasonló sírontúli szerelemről tesznek bizonyosságot!), hanem az is, hogy